

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneliği, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE—

Cilt: V

Ankara, 14 Şubat, 1929

Sayı: 116

Alman Edebiyatında Lessing[*]

Gotthold - Ephraim Lessing 22 kânunusani 1729 da Saksun-yada Kamenz'te doğmuş olduğu için, velâdetinin iki yüzüncü yıl dönümü, Almanyada büyük merasim yapılmasını ve bütün dünya gazete ve mecmualarının kendisinden uzun uzun bahsetmelerini mucip oldu. Hayat'ın 113 ücü nüshasında da Örhan Sadettin B. bu büyük adamı bilhassa filozof cephesinden alarak tetkik ediyorlardı. Filhakika bir protestan papasının on evlâdından ilki olan Lessing, ilk önce rahip olacaktı. Fakat kendinde bu istidadı görmeyerek bundan vaz geçmiş olmakla beraber, hele hayatının son sene-lerinde sahai faaliyeti bilhassa dinî ve felsefî meselelere müte-vecchi. Bu makalenin hududu tetkiki ise - nakadar basit ve nakıs bir şekilde olarak! - Lessing'in edebiyat sahasindeki aşâridir...

Lessing, on çocuğun ilkidir, demiştik. On çocuklu bir papas evinde zaruret te ebedî bir misafirdir. Bunun için, az olsa da gene ekmeği emin olan rahiplikten vaz geçerek, doktorluk ve fûnunu tabiye tahsiline haveslerinde de karar kılmayarak, Lessing edebiyat ile uğraşmağa başlayınca, bu hal ondan ilerisi için bir maişet yardımcısı bekleyen ailesini pek hiddetlendirdi. O zaman Lessing Laypzikte bulunuyor ve akrabasından birinin çıkardığı bir mecmuada yazılar neşrediyordu. Daha mektepte yazdığı bir piyes de bu şehirde oynandı. Bir müddet sonra

[*] Lessingin doğumunun 200 ncü yıldönümü vesilesiyle hayat ve felsefesi hakkında malûmat almak isteyenler 113 ncü sayımıza bakabilirler.

Lessing'i Berlinde görürüz. Orada İngiliz edebiyatıyla peydayı istinas eder, ve ilk şayanı dikkat eseri olan (Mis Sarah Sampson) piyesini yazar ki, bu piyesi burjuvazi hayatını sade bir şekilde göstermesi itibariyle o vakte kadar hep trajediye münhasır kalmış olan Alman sahnesi için bir dönüm saymak caizdir. O zamana yani aşağı yukarı otuz yaşına kadar, Lessing faaliyeti fikriyenin her sahâsiyle alâkadar olmakla beraber, hangi cihette ilerleyeceğini tayin edememiş bir vaziyettedir.

Zaten de bu, Alman edebiyatının da kendini henüz aradığı bir devirdir. Dünyaya gelmiş insanların en büyüklerinden biri, büyük Frédéric, Berlinde hükümdar olduğu ve küçücük Prusyayı dehası sayesinde Avrupa siyasetinin en mühim merkezi haline getirdiği halde, Alman edebiyatı bir merkezden ve bir hamiden mahrum bulunmaktadır. Otuz cilde varan telifatı kendisine Fransız edebiyat tarihinde şayanı dikkat bir mevki temin etmiş olan Frédéric, Almancayı çok fena yazmakta, hatta fena konuşmaktadır; ve Berlin'den Voltairè'in yazmış olduğu gibi, sarayında en az Almanca konuşulur. Frédéric Almancaya o kadar bigânedir ki, filozof Wolff ile, eserinin Fransızcaya tercümesini okuduktan sonra alâkadar olmuştur. Ve Frédéric için bu lâkaydi elbette bir kabahat olmakla beraber, muhakkak ki Alman edebiyatı ozaman Fransız edebiyatının çok dununda bulunmakta

idi. 1760 da Lessing memuriyetle Breslav'a gider, ve orada bulunduğu zaman esnasında en mühim eserlerinden ikisini yazar ki, bunlar (Laocoon) ile (Minna von Barnhelm) dir.

Laokoon, muhtelif bediiyat meselerinden ve bilhassa şiir ile resim arasındaki farklardan bahistir. Bu meselelerden Lessingten evvel Winckelman da bahsetmiş olmakla beraber, Lessing yeni bir çok fikirler getiriyor, ve fikirlerini kabul ettirmek için uzun tafsilâta girişerek kat'î hükümlere varıyordu. İstiyordu ki, şiirin resim ve heykeltraşlıkla hiç bir alâka ve irtibatı olmasın. Onca heykeltraşlık, Baudelaire'in meşhur beytinde tarif olunan haleti ruhiyeye mutabık bulunmak, yani « hatları yerlerinden oynatan harekete kin besleyerek, asla ağlamamak ve asla gülmemek mecburiyetindedir. » Onun içtihadına göre, meselâ bir ressam Venüs'ü tersim edecek olursa bu Venüs hareket-siz ve pürsükün olmakla mükelleftir. Çünkü hiç bir şey dymamak ve hele izhar etmemek, büyüklüklerin en büyüğü olan hüsnün şanındandır. Buna mukabil de, şairin kelimelerle ressamlık ve heykeltraşlık yapmasına Lessing'in tahammülü yoktur. Bu sütunlarda çıkan (Edebiyatta başka san'atlar) isimli makalemizde, bizim de yaklaşmış olduğumuz bu noktai nazarda, Lessing'in ifrata gitmiş olduğunu kabul ise zaruridir.

Zira bazan edip sade kelimeleriyle en nefis tabiat tasvirleri yapabi-

lir. Meselâ Chateaubriand, meselâ dün Loti her ressamı kışkandıracak levhalar vücuda getirmediler mi?.. Viktor Hugo' nun (Les travailleurs de la mer) isimli romanında, hiç bir tabloda görmediğim deniz tasvirlerine tesadüf ettim; ve meselâ Barres'in bazı portre tariflerine o portreler kadar güzel ve canlı demek mümkün değildir. Mahaza şunu da ilâve etmeli ki, Lessing kitabını bütün bu isimlerin tuluundan evvel yazmıştı, ve bütün ifratlarına rağmen Laokoon'un Alman edebiyatının en yüksek eserlerinden biri bulunduğunda şüphe yoktur.

(Minna von Barnhelm)e gelince, bu bir komedidir, ve tamamen Alman hayatından mülhem, ve Alman tiyatro edebiyatında ilk millî komedi sayılan bir eserdir. Bu piyes 1767 de Hamburg şehrinin tiyatrosunda oynanır. Lessing bu tiyatronun müdürüdür. Ve tiyatrosunda oynanan piyeslerden bahsetmek üzere, bir mecmua çıkarır; o zaman Alman sahnelerinde mütemadiyen fransız piyesleri oynandığından (Hamburgische dramaturgie) ismini taşıyan bu mecmuada almanları, halâ çılgınca aşık oldukları Shakspeare'e tercih eder. Mahaza, büyük fransız klasikleri hakkında Lessing'in verdiği hükümler bitarafane-hatta-vakıfane değildir. Molière'e ismi ancak edebiyat tarihi mütehassıslarınca malûm bir muharriri tercih ve Corneille, Racine ve Voltaire'e çoğu haksız türlü hücumlar eden Lessing, Fransız edebiyatında tiyatro müellifi sıfatıyla hiç te ehemmiyeti olma-

yan Diderot'ya bu sıfatıyla hayrandır. Şunu da ilâve etmeli ki, Lessing'çe trajedinin unsurları korku ile merhamet, ve tiyatronun gayesi ihtirasatı beşeriyeyi fazilete sevkettir. Yani muhitinin ve bu muhitten aldığı dinî terbiyenin tesiri altında kalan edip, san'at için san'at nazariyesine yükselememiştir.

1769 da Brunsvik dukahğı dahilinde Volfenbuttel'e hafız-kütüp olur. Bu, Duka'nın bir sarayını havi olan küçücük bir kasabadır, ve kasrın üçyüz bin ciltlik kütüphanesinde vaktiyle de filosof Leibniz hafız kütüplük etmiştir. Bu zaman içinde uzun bir İtalya seyahatine çıkan dukanın biraderi, Lessingi beraber götürür, ve Napoliye kadar İtalyada bir hayli gezerler. Lessing, kendisini çok zamandan beri işgal eden (Emilia Galotti) piyesini, bu seyahat dönüşü bitirip oynatır. Vak'ası İtalyanın bir küçük hükûmetinde geçen ve heveslerini kanun bilen bir prensin eski sevgilisinden bıkarak pâk bir bakireye malik olmağa kalkışmasını gösteren bu piyes, Lessing'in oyunları içinde benim en sevdiğim eserdir. (Toridde İfijeni) piyesinde eski Yunanistanı ve (Torkvato Tasso) da İtalyayı yaşatan Goethe, üslubunun bütün ihtişamına rağmen Kahramanlarına başka bir milletin ruhunu veremediği halde, Emilia Galotti piyesinde ve bilhassa prensi de ve onun aşkının temin ettiği ikbali de muhafaza için hiç bir şeyden çekinmeyen kadın şahsiyetinde, İtalyanın güneşiyle tutuşmuş bir ateş ve ihtiras çok canlı gösterilmiştir.

Üçyüz bin ciltlik kütüphanenin içine girdikten sonra, Lessing artık edebiyattan ziyade felsefe ve din meseleleriyle meşgul oldu, ve bir çok münakaşalarda bulundu. Mamafih, 15 şubat 1781 de Volfenbuttelde vefatına kadar devam eden bu son devrei hayatiyesi içinde, (Nathan der Weise) yi yazmıştır ki, bu eser, bütün edebiyat tarihlerinde Lessing'in şaheseri sayılır. Daha gençliğinde yazdığı piyeslerin birinde ana hatları sezilen bu (Nathan) piyesinin kahramanları, Selaheddini Eyubî ile âkil ve faziletkâr musevî Nathan, bir de şövalyedir. Ve bunların üçünün de akraba oldukları neticede belli olur. Dinin fevkinde insanları faziletleriyle birleştirmek gayesini takip eden bu piyes, hakikaten yüksek ve ulvî bir felsefenin ifadesidir..

Sözlerimizi hulâsa ederek diyelim ki: Lessing'in san'at ve edebiyat hakkındaki hükümleri daima doğru olmamakla beraber, fikirlerini büyük bir itina ile müdafaa etmiş ve çok temiz bir lisanla anlatmıştır. Ve aşk, servet, ikbal gibi dünya zevklerinden uzak ve ancak fikir zevk ve heyecanlarıyla dolu hayatı, Alman milleti için iftihar hakkı verdiği gibi hem de minnettarlığımı bir vazife kılmıştır. Çünkü (Minna von Barnhelm) ile komedi, (Emilia Galotti) ile dram, ve (Âkil Nathan) ile trajedi nevilerinin ilk muvaffak nümunelerini Alman edebiyatına veren Lessing, Goethe ile Sciller saltanatına da zemin ve imkân hazırlamıştır.

NAHİT SIRRI